

AGRARIAN AND ENVIRONMENTAL LAW. LAND LAW

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-324-8-11>

LEGAL PRINCIPLES OF COMPENSATION FOR DAMAGE CAUSED TO THE LANDS AND SOILS OF UKRAINE AS A RESULT OF THE ARMED AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION, AS A PREREQUISITE FOR THEIR RESTORATION

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ ЗЕМЛЯМ І ГРУНТАМ УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ, ЯК ПЕРЕДУМОВА ЇХ ВІДНОВЛЕННЯ

Gruzensky V. V. Грузенський В. В.

Postgraduate Student аспірант
Academy of Advocacy of Ukraine Академія адвокатури України
Kyiv, Ukraine м. Київ, Україна

Збройна агресія Російської Федерації проти України заподіяла значної шкоди довкіллю. Внаслідок повномасштабного вторгнення Росії на більш ніж третині території України вже наявне або існує ризик системного порушення поверхневого шару ґрунтів або ж їх забруднення (мінами, нафтопродуктами, нерозірваними боєприпасами тощо).

Оскільки військові дії наразі тривають – реальну шкоду обчислити неможливо, вона буде остаточно підрахована після завершення активних бойових дій та звільнення усіх територій суверенної Української держави, незаконно захоплених Росією. Зрозуміло, що сума такої шкоди буде набагато більшою за ту, що оприлюднена зараз (близько 2 трлн грн., близько 25% з яких – збитки від забруднення ґрунтів) [1].

Після нашої перемоги українське довкілля потребуватиме довготривалого відновлення. Проте відразу після повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України вживаються заходи щодо правового забезпечення відновлення земель та ґрунтів, найважливішими з яких є: правове регулювання фіксації шкоди, заподіяної землям та ґрунтам України внаслідок збройної агресії Росії та правове забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної цим природним

ресурсам військовою агресією. Україна отримає належну компенсацію екологічної шкоди лише за умови збору та документування доказів, які підтверджують факти завдання шкоди, її розмір та причинно-наслідковий зв'язок між діями Російської Федерації та наслідками у вигляді шкоди українському довкіллю, зокрема землям і ґрунтам, які є окремими об'єктами правової охорони.

16-17 травня 2023 року у Рейк'явіку відбувся саміт Ради Європи. На ньому підписали угоду про реєстр збитків від агресії РФ, яку розробили раніше 43 держави схвалили угоду [2].

Земля – це поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею (ст. 1 Закону України «Про охорону земель») [3]. Земля вважається найважливішим природним ресурсом. Вона має специфічні властивості та виконує надзвичайно важливі функції, зокрема є: єдиним місцем проживання людей та всіх живих організмів; місцем здійснення господарської та будь-якої іншої діяльності; основою життя, компонентом довкілля; складною екосистемою; загальнолюдським і загальнонаціональним надбанням; просторовим операційним базисом, що використовується для розміщення усієї інфраструктури; важливим, незамінним і складним об'єктом господарювання та основним засобом виробництва у сільському господарстві; майновим об'єктом, нерухомістю (але це майно особливого роду, земля не має і не може мати вартості).

Ґрунт – це природно-історичне органо-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості (ст. 1 Закону України «Про охорону земель») [3]. Ґрунти земельних ділянок є об'єктом особливої охорони (ч. 1 ст. 168 Земельного кодексу України) [4]. Найважливішою властивістю ґрунту є родючість. Ґрунтовий покрив є основним незамінним, важко відновлюваним компонентом навколишнього природного середовища, що відіграє продуктивну, соціально-духовну, екологічну (біоекологічну, біоенергетичну, гідрологічну) роль, від стану якого залежить якість поверхневих і підземних вод. Ґрунти є не лише джерелом виробництва сільськогосподарської продукції, а й ареалом існування більшості живих організмів, а також чинником забезпечення сприятливого середовища для життя людини [5, с. 191].

Ми погоджуємося із висловленою у вітчизняній юридичній науці думкою про те, що «відновлення земель» і «відновлення ґрунтів» співвідносяться як ціле й частина [5, с. 11].

Кабінет Міністрів України постановою від 20 березня 2022 р. № 326 затвердив Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації [6]. Цим Порядком в якості окремого об'єкту завдання шкоди виділена шкода земельним ресурсам, яка включає шкоду від пошкодження і знищення родючого шару ґрунту та шкоду, зумовлену забрудненням і засміченням земельних ресурсів. Згодом було затверджено дві методики: Методику визначення шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану (наказ Міндовкілля №167 від 4 квітня 2022 року) [7] та Методику визначення шкоди та збитків, завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації (наказ Мінагрополітики №295 від 18 травня 2022 року [8]. «Поява цих методик та робота за ними стали для нас своєрідним випробуванням, адже у світі до цього ніхто ніколи не робив такого. Сьогодні наша головна мета – щоб міжнародна спільнота визнала ці методики, щоб ту матеріальну шкоду, яку ми сьогодні нараховуємо, якомога швидше верифікували відповідні міжнародні організації. Аби Україна могла стягнути репарації з країни-агресора за всі ті збитки довкіллю, які вони завдають», – зазначив Міністр захисту довкілля та природних ресурсів України Руслан Стрілець [1]. Проте, на нашу думку, існування двох різних методик щодо земель ускладнює процедуру підрахунку шкоди, така процедура має бути уніфікованою, методика має бути єдиною, затвердженою спільним наказом обох міністерств.

Закон України «Про охорону земель» від 19 червня 2003 року не відповідає потребам сьогодення, оскільки не вирішує завдання відновлення земель та ґрунтів України, пошкоджених внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Тому нагальною необхідністю сьогодні є розробка та прийняття Закону України «Про охорону та відновлення земель та ґрунтів».

Отже, в умовах сьогодення найважливішим завданням еколого-правової доктрини та правоохоронної діяльності в Україні є розробка ефективного та працездатного механізму визначення шкоди, заподіяної довкіллю внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України. Важливою складовою цієї шкоди, є шкода, заподіяна землям та ґрунтам, правові засади відшкодування якої проаналізовано автором, а також запропоновано деякі шляхи їхнього вдосконалення.

Література:

1. Матеріальна шкода довкіллю від бойових дій становить вже майже 2 трлн гривень. URL: <http://www.golos.com.ua/article/370137>
2. 43 держави схвалили угоду про реєстр збитків від агресії РФ, що прокладає шлях до компенсацій. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/05/17/7402575/>
3. Про охорону земель. Закон України від 19 червня 2003 року № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
5. Лісова Т.В. Теоретичні проблеми правового забезпечення відновлення земель. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук 12.00.06. «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2020. 493 с.
6. Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>
7. Методика визначення шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану. Затверджено наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 4 квітня 2022 року №167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>
8. Методика визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Затверджено Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України 18 травня 2022 року № 295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0586-22#Text>